

Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi

Sociology of Education and Culture Research Reports

Nr 60

Studiegångar vid Uppsala universitet

En analys av de fristående kursernas omfattning och relation till kvarvaro, examensfrekvens och övergångar till forskarutbildning.

Tobias Dalberg

Delrapport II från utredningen "Utbildningsutbud och studiegångar inom humaniora och samhällsvetenskap vid Uppsala universitet"

SEC, Uppsala universitet
<http://www.skeptron.uu.se/broadly/sec/>

Nov. 2019

UPPSALA
UNIVERSITET

SEC Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, Uppsala universitet
(Sociology of Education and Culture)

URL www.skeptron.uu.se/broady/sec/

Tel. vx +46 (0)18 4710000

Postadr. Donald Broady, SEC, Sociologiska institutionen,
Uppsala universitet, Box 624, 75126 Uppsala

Redaktörer för serien Rapporten från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi /SEC Research Reports:
Mikael Börjesson & Donald Broady

Följande rapport är den andra av tre som slutrapporterar utredningsuppdraget *Utbildningsutbud och studiegångar inom humaniora och samhällsvetenskap* beslutat av Områdesnämnden för humaniora och samhällsvetenskap, Uppsala universitet, den 7 februari 2018. Uppdraget har genomförts i nära samarbete med forskningsprojektet *Svensk högre utbildning. Finansiering, organisering, rekrytering, utfall, 1950–2020 (SHEFOE)*, lett av Mikael Börjesson och finansierat av Vetenskapsrådet 2017–2020, projektnummer 2016-04746, se <https://www.edu.uu.se/forskning/utbildningssociologi/forskningsprojekt/shefoe/>.

Innehåll

INLEDNING.....	5
Vad vi vet om användning av fristående kurser	5
Dataunderlag och bearbetning.....	7
KLASSIFICERING AV FRISTÅENDE KURSSTUDENTER OCH PROGRAMSTUDENTER.....	9
Kombinationer av utbildningstyper i enskilda studiegångar	11
KVARVARO OCH EXAMEN BLAND OLIKA TYPER AV STUDIEGÅNGAR.....	15
STUDIEGÅNGAR OCH FORSKARUTBILDNING.....	19
AVSLUTNING.....	21
REFERENSER.....	23
BILAGA.....	24

Inledning

Utbudet av fristående kurser inom Vetenskapsområdet för humaniora och samhällsvetenskap har varit förhållandevis stabilt under det senaste decenniet. Som framgår av rapporten *Högre utbildning som bildningsväg eller yrkesinvestering* tycks själva användningen av fristående kurs ha varit på nedgång, sett över en längre period.¹ Syftet med följande rapport är att ge en överskådlig bild av hur fristående kurser används av studenter vid Uppsala universitet.

Studenternas användning av fristående kurs analyseras först och främst genom att jämföra hur stort utrymme de fristående kursregistreringarna utgör av det totala antalet registrerade kurser bland olika studenters studiegångar. Från denna analys går det att urskilja olika typer av studiegångar beroende på om studenterna uteslutande, mestadels eller rent av inte alls registrerar sig på fristående kurs. Dessa kategorier av studiegångar används därefter för att kartlägga andra sidor av studenternas användning av fristående kurs. När beslut om utbildningsutbud ska fattas vägs fristående kurser mot programkurser. Examensfrekvensen är ofta en central parameter i sådana sammanhang, och det är därför relevant att analysera hur benägenheten att ta ut en examen varierar med olika kategorier av studiegångar. De syften som fristående kurser kan fylla är till viss del förknippade med dess placering i studiegångarnas sekvenser. Att inleda sin studiegång med fristående kurs skulle till exempel kunna utgöra ett exempel på att studenten prövar ett eller flera intresseområden innan den bestämmer sig för ett huvudämne eller program. En studiegång som avslutas med en fristående kurs skulle däremot kunna tolkas som en strategi för att fortbilda sig, bredda sin examen eller behålla en studentbostad ytterligare en termin. Oavsett studentens egna motiv är det relevant att undersöka denna tidsbestämda aspekt av användningen av fristående kurs. Att sätta ihop fristående kurser till en examen i ett huvudämne kan slutligen vara ett steg på vägen mot forskarutbildningen, eftersom en sådan examen till skillnad från yrkesexamen sällan har ett preciserat yrke som destination.

Som framgår av nästföljande avsnitt har vi genom officiell statistik och årsrapporter för universitet och högskolor en förhållandevis god överblick över andelen nybörjare på olika utbildningstyper, däribland fristående kurser. Uppgifter om hur vanligt det är att någon gång under sin studiegång registrera sig på fristående kurs, kort sagt hur man kombinerar olika utbildningstyper lyser emellertid med sin frånvaro. Detta torde till viss del bero på att det är tämligen komplicerat både att observera och att göra överblickbara sammanställningar i syfte att besvara frågor om kombinationer av utbildningstyper i enskilda studenters studiegångar. Efter en beskrivning av hur vi har gått tillväga för att ändå göra sådana observationer och sammanställningar följer tre empiriska delar. Den första empiriska delen beskriver en klassificering av olika typer av studiegångar som baseras på balansen mellan olika utbildningstyper i de enskilda studenternas studiegångar vid Uppsala universitet. Denna klassificering utgör därefter grunden för de återstående två empiriska delarna där den ena analyserar kvarvaro och examensfrekvens och den andra analyseras relationen mellan olika studiegångar och påbörjande av forskarutbildning. I rapportens avslutande del summeras och diskuteras resultaten med särskilt fokus på hur resultaten kan användas för en fortsatt diskussion om utbildningsutbudet vid Uppsala universitet.

Vad vi vet om användning av fristående kurser

Storskaliga analyser av användningen av fristående kurser och sammansättningen av studiegångar tycks vara något av en blind fläck bland de domäner där man annars hade kunnat förvänta sig sådana studier, som

¹ Börjesson, Mikael, Dalberg, Tobias & Agevall, Ola. *Högre utbildning som bildningsväg eller yrkesinvestering. Fristående kurs och program svensk högre utbildning och vid Uppsala universitet, 1993–2016*. SEC Research Report 59. Uppsala: Uppsala universitet, 2019.

inom utbildningssociologi, utbildningsvetenskap eller inom fältet för marknadsundersökningar och marknadsforskning. Varken marknadsforskningens studier av val och valalternativ i högre utbildning eller utbildningssociologiska undersökningar av antagning till och avkastning på olika utbildningar har varit särskilt angelägna att analysera hur kurser kombineras i studenters studiegångar.² Intresset har i regel varit riktat mot faktorer som genererar effekter vid inträde till, kvarvaro i samt examen från högre utbildning.

De viktigaste kunskapskällorna till användningen av fristående kurser är redogörelserna av genomströmning i Universitetskanslersämbetets (UKÄ) årsrapporter för universitet och högskolor och Statistiska centralbyråns (SCB) statistiska meddelanden. Genomströmning mäts i dessa skrifter på tre sätt: kvarvaro, examensfrekvens och prestationsgrad. Studenter sorteras i kategorierna program respektive fristående kurser utefter vad man har registrerat sig på under sin första termin i högre utbildning. Kvarvaro definieras som andelen högskolenybörjare som är registrerade även på den termin som följer direkt efter nybörjarterminen. Bland studenter registrerade på yrkesprogram och generella program är kvarvaron omkring 85–90 procent, medan motsvarande andel bland högskolenybörjare på fristående kurs är mellan 45–55 procent, med högsta noteringen för höstterminen 2009 och lägsta noteringen höstterminen 2015.³ Prestationsgraden beskriver hur stor andel av de poäng som studenten har registrerat sig på som den dessutom har klarat av. Yrkesprogramstudenter har med 89–90 procent högst prestationsgrad. Studenter på generella program har en prestationsgrad på omkring 82–86 procent med lägre noteringar läsåret 2006/07 och högre noteringar 2014/15. För studenter på fristående kurs var prestationsgraden 66 procent 2006/07 för att därefter sjunka till 63 procent 2010/11 och slutligen gå upp till 66 procent 2014/15. Det rör sig med andra om en påtaglig stabilitet över tid. Här bör man ha i åtanke att det är en klart större andel som läser på distans bland dem som läser fristående kurs – omkring en tredjedel – än bland studenter på generella program (6 procent) och yrkesprogram (7 procent) och att distansstudenterna generellt sett har lägre prestationsgrad. Examensfrekvens beskriver hur stor andel av en kohort programnybörjare som tar ut examen efter den nominella studietiden plus tre år. Detta mått redovisas med andra ord aldrig för högskolenybörjare på fristående kurser.

De mått och definitioner som Universitetskanslersämbetet och Statistiska centralbyrån använder ger såvitt jag kan bedöma goda skattningar av programstudenternas genomströmning och de fristående kursstudenternas kvarvaro och prestationsgrad. Det finns emellertid två invändningar att resa mot att definiera studiegångar utifrån högskolenybörjares första termin. Den ena rör det faktum att studenter kan tänkas justera studiegång med tiden. De som skriver in sig på fristående kurser under sin första termin kan mycket väl fortsätta som programstudenter längre fram, liksom även det omvända kan vara fullt möjligt. Därför används i föreliggande rapport den samlade studiegången hos varje enskild student för att kategorisera vad för slags studiegång det rör sig om. Den andra invändningen rör frånvaron av någon som helst ansats att analysera studiegången som en sekvens av kurskombinationer. Att använda en sådan ansats skulle göra det möjligt att utforska hur fristående kurs används även bland de studenter som klev in i högskolan genom ett fastlagt program.

Oberoende av vilka invändningar som kan resas mot de vedertagna måtten på genomströmning tycks dessa mått ändå lämna avtryck i hur lärosäten väljer att organisera sitt utbildningsutbud. I Uppsala universitets årsrapport från 2013 skriver man till exempel, apropå att man på grund av ett minskande antal utbildningsplatser beslutat att öka andelen programutbildningar och minska andelen fristående kurser, att detta gjordes med en förhoppning om att förbättra kvarvaron till högre nivåer. Man lade även till att man var medveten om att detta ingrepp samtidigt innebar att utbildningsutbudet blir mindre flexibelt.⁴

² För exempel på forskning om val av högre utbildning inom marknadsföringsfältet, se Philip L. Dawes & Jennifer Brown Determinants of Awareness, Consideration, and Choice Set Size in University Choice. *Journal of Marketing for Higher Education*. Vol. 12, nr 1, 2002: 49–75. En standardreferens inom utbildningssociologisk forskning av övergångar till olika nivåer i utbildningssystemet är Samuel R. Lucas. Effectively Maintained Inequality: Education Transitions, Track Mobility, and Social Background Effects. *American Journal of Sociology*. Vol. 106, nr. 6, 2001: 1642–1690. För en översikt över forskning om avkastning på utbildning, dock på amerikansk mark, se Michael Hout. Social and Economic Returns to College Education in the United States. *Annual Review of Sociology*. Vol. 38, 2012: 379–400.

³ *Universitet och högskolor. Genomströmning på grundnivå och avancerad nivå till och med 2015/16*. Statistiskt meddelande UF20 SM 1702, Sveriges officiella statistik, Stockholm: Statistiska centralbyrån, 2017.

⁴ Uppsala universitet, *Årsredovisning 2013*. Uppsala: Uppsala universitet, 2014, s. 32.

Det förefaller finnas två övergripande skäl till att det slags undersökningar av studiegångar som genomförs i föreliggande rapport – som alltså vilar på analyser av storskaliga statistiska material – knappt står att finna. För det första finns det en inbyggd svårighet att klart och tydligt urskilja olika typer av studiegångar bland studenter i och med att många kurser kan läsas såväl fristående som inom program och att många studenter kan läsa kurser såväl fristående som inom program. Att vid en given termin beräkna hur många studenter det finns inom yrkesprogram, generella program och fristående kurs är klart enklare än att bestämma hur många studenter som har en typisk programstudiegång eller fristående kursstudiegång. Det krävs nämligen att man för en och samma student sammanfattar information över flera terminer, för att först därefter kunna kategorisera dessa sekvenser av olika kursregistreringar som olika typer av studiegångar. För det andra har det inte funnits några vedertagna metoder, tekniker eller protokoll för att analysera studiegångar genom storskaliga statistiska material. I föreliggande rapport griper vi oss framförallt an det första skälet, men förlitar oss på enklare statistiska sammanställningar i form av frekvenser och andelar sammanställda i tabeller och diagram.

Dataunderlag och bearbetning

Analyserna som presenteras nedan bygger på bearbetningar av individbaserade register från SCB över samtliga registrerade studenter i den svenska högskolan höstterminen 1993 till och med vårterminen 2017 i kombination med register över examinerade studenter och forskarstuderande. Ur detta register används uteslutande kursregistreringar med Uppsala universitet som uppgiftslämnande universitet. Som registrering på fristående kurs räknas alla registreringar utom de som i grundmaterialet klassificerats som generellt program, konstnärligt program eller yrkesprogram. Detta är den grundläggande informationen som rapportens olika analyser vilar på.

Grundpopulationen utgörs genomgående av alla studenter vid Uppsala universitet. Ett alternativ hade varit att avgränsa populationen till studenter som läser fristående kurser inom humaniora och samhällsvetenskap. Som framgår i avsnittet "Klassificering av fristående kursstudenter och programstudenter" nedan har dock en majoritet av alla nybörjare vid Uppsala universitet någon gång varit registrerade på en fristående kurs inom detta område. Detta är huvudanledningen till att hela studentpopulationen används. Dessutom är det svårt – rent undersökningstekniskt – att på denna övergripande nivå göra meningsfulla jämförelser mellan studenter som någon gång har läst fristående kurser inom humaniora eller samhällsvetenskap och studenter som inte har gjort det.

För att kunna analysera studiegångar krävs longitudinella observationer över flera terminer. Hur många terminer som behöver observeras – vi kan kalla detta observationsfönstrets storlek – beror på vad som står i fokus för undersökningen. Klassificeringen av studiegångar har utgått från studenternas samlade uppgifter om kursregistreringar vid Uppsala universitet. Fördelningen av poäng registrerade inom fristående kurs, generella program respektive yrkesprogram för varje enskild student har använts för att sortera studiegången i en specifik kategori av studenttyper. Totalt rör det sig om sju kategorier. Tre av kategorierna betecknar studenter som uteslutande varit registrerade på kurser inom antingen fristående kurser, generella program eller yrkesprogram. Om studenten har varit registrerad mer än 50 procent, men mindre än 100 procent inom någon av de olika utbildningstyperna har de sorterats till någon av de tre kategorierna som betecknas mestadels fristående kurser, generella program eller yrkesprogram. Slutligen, om poängfördelningen har varit jämnt fördelad mellan två eller tre av utbildningstyperna, har dessa studiegångar sorterats i en kategori med övriga studiegångar. På grund av att denna kategori rymmer så få studenter undantas den i de flesta av rapportens analyser.

När det gäller analyserna av kvarvaro och examensfrekvens har storleken på observationsfönstret satts till maximalt 8 år, det vill säga 16 terminer. Detta innebär att kohorten som påbörjade sina studier vid Uppsala universitet höstterminen 2007 är den sista som kan ingå i analysen av examensfrekvens, där vi har lagt till kohorterna från höstterminerna 1993 respektive 2000 som jämförelser. Därmed kan studiegångar bland kohorter före (1993, 2000) och efter (2007) Bolognamodellens införande jämföras. Den första kohortens studiemönster kan definitivt vara influerat av 1990-talets finanskris. De två övriga kohorterna påbörjade sina studier strax innan IT-kraschen 2001 respektive den globala finanskrisen 2008. Dessa kriser

kan liksom 1990-talskrisen ha påverkat studiemönstren för kohorterna, genom att exempelvis förlänga tiden vid universitetet i väntan på gynnsamma förhållanden på arbetsmarknaden.

Vid analyserna av övergångsfrekvensen mellan olika studiegångar och forskarutbildning krävs ett ännu större observationsfönster, vilket innebär att möjligheterna till jämförelser över tid begränsas än mer än vid analyserna av kvarvaro och examensfrekvens. Därför gör vi inga anspråk på att beskriva trender i detta avseende, utan stannar vid en ögonblicksbild för kohorter som påbörjade sina studiegångar vid Uppsala universitet höstterminerna 2000–2003. Fönsterstorleken för att observera påbörjad forskarutbildning är 14 år för respektive kohort.

Klassificering av fristående kursstudenter och programstudenter

I följande avsnitt beskrivs utvecklingen av antalet studenter vars studiegångar vid Uppsala universitet klassificerats enligt sju olika typer. Till skillnad från den officiella statistiken, som klassificerar högskolenyborjare under deras första termin, har vi här gjort en samlad bedömning utifrån studenternas totala studiegångar vid Uppsala universitet som finns registrerade i datamaterialet. Därför har vi också i detta avsnitt funnit det befogat att använda sju kategorier istället för de tre kategorier som vanligtvis används i den officiella statistiken.

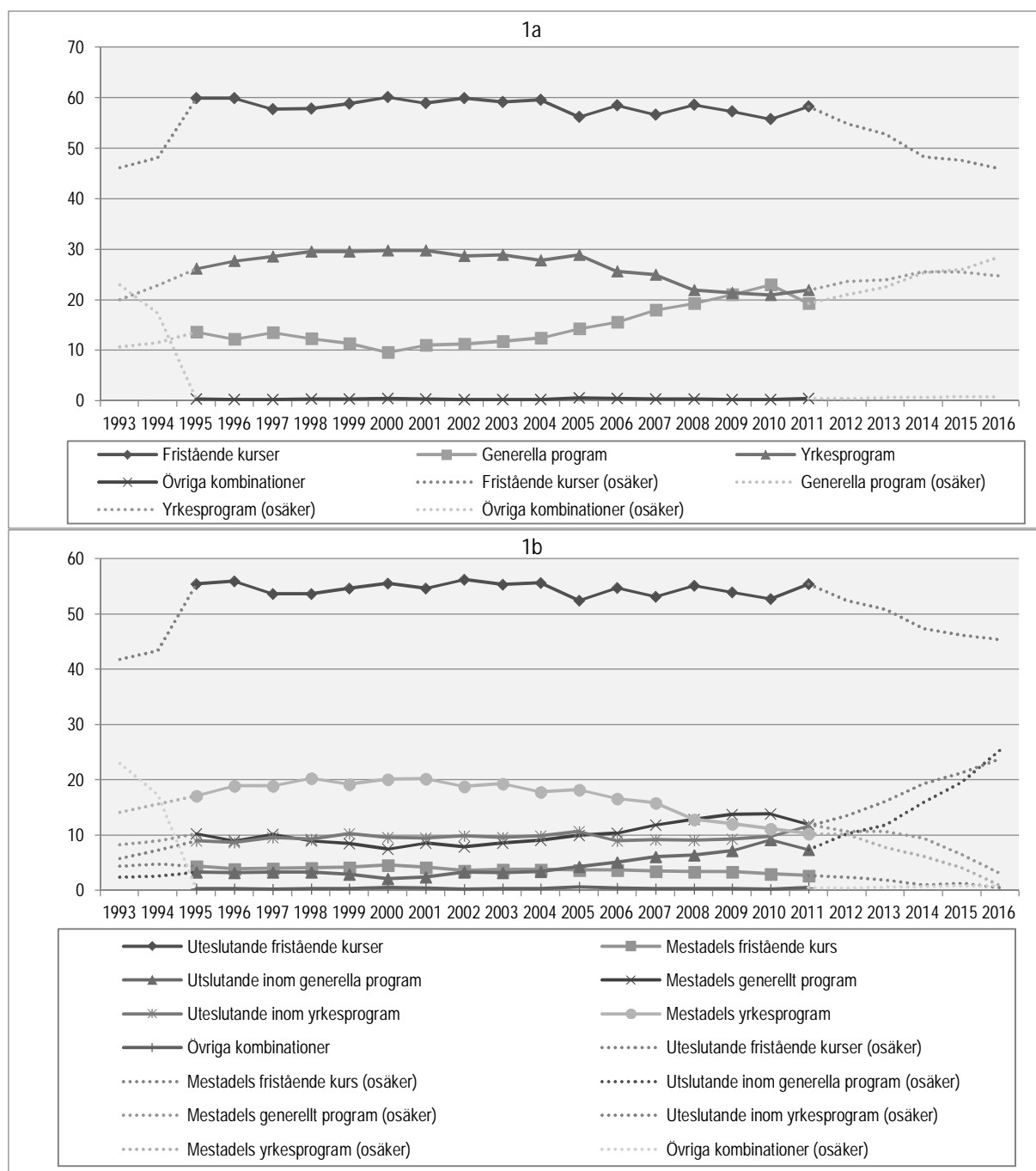
Till att börja med står det klart att i varje kohort av nyborjare slår majoriteten av studenterna vid Uppsala universitet in på en sådan studiegång som uteslutande äger rum inom fristående kurs. I kohorten 1993 var det 42 procent av studenterna som slog in på en sådan studiegång, medan motsvarande andel 2016 var 45 procent. Detta bör betraktas som blott en lägstanivå. Som framgår av Diagram 1b var andelen studenter som uteslutande läste fristående kurser 52–56 procent mellan höstterminerna 1995–2011. Detta beror på att osäkerheten kring att karaktärisera varje enskild students hela studiegång är som störst längs tidsaxelns ändpunkter och i synnerhet ju närmare de avslutande årtalen som observationerna hämtas från. Denna artefakt antyder i själva verket något som senare avsnitt tränger djupare in i, nämligen att benägenheten att kombinera olika utbildningstyper varierar från en termin till en annan i varje enskild students studiegång. Att andelen programstudenter inom yrkes- och generella program ökar så kraftigt efter 2011 förklaras med andra ord till stor del av att i den mån dessa studenter läser fristående kurser – och därmed skulle hamna i kategorier med beteckningen "mestadels..." – förlägger de dessa till senare terminer i studiegångarna.

En viss förskjutning mellan olika studiegångar kan observeras under den period när data är mer tillförlitliga. Andelen studenter som läser mestadels yrkesprogram låg under perioden 1996–2003 i stort sett på 20 procent, för att därefter stadigt sjunka och befinna sig på ungefär 10 procent 2011. Generella program tycks ha trätt i yrkesprogrammets ställe, eftersom både de som uteslutande och de som mestadels läser inom generella program har ökat sina andelar under motsvarande period. Detta ligger i linje med resultaten presenterade i rapporten *Högre utbildning som bildningsväg eller yrkesinvestering*. Övriga kategorier är förhållandevis stabila över tid.

På ett övergripande plan tycks fördelningen av studenter på olika typer av studiegångar nästan gå på tvärs med fördelningen av studenter på olika utbildningstyper i rapporten *Högre utbildning som bildningsväg eller yrkesinvestering*, där yrkesprogram visar sig vara den största utbildningstypen medan fristående kurser till och med är mindre än generella program. Det är därför värt att betona att det rör sig om två tämligen olika sätt att beräkna fördelningarna på. I rapporten *Högre utbildning som bildningsväg eller yrkesinvestering* baseras beräkningarna på det *totala antalet helårsekvivalenter* registrerade per termin, medan vi i föreliggande rapport räknar *antalet unika studenter* bland nyborjarna per termin. De olika beräkningarna tillsammans med det faktum att kvarvaron skiljer sig åt mellan olika studiegångar (se avsnittet "Kvarvaro och examen bland olika typer av studiegångar" nedan) förklarar tillsammans varför resultaten i de två rapporterna tycks nästan motsägelsefulla.

Innan vi går över till mer detaljerade analyser av hur fristående kurser används kan vi utifrån Diagram 1b konstatera att det finns en stor grupp studenter vars enda studieärende vid Uppsala universitet är att studera fristående kurser. Om man ökar eller minskar utbudet av kurser och studieplatser på fristående kurser är det troligast att det är just denna grupp studenter som kommer att variera till antal, både i absoluta tal och relativt studenter med andra typer av studiegångar. I samma diagram framgår det dessutom att gruppen studenter som läser generella program ökar påtagligt över tid och går 2010 om gruppen som läser yrkesprogram, som annars varit den näst största gruppen.

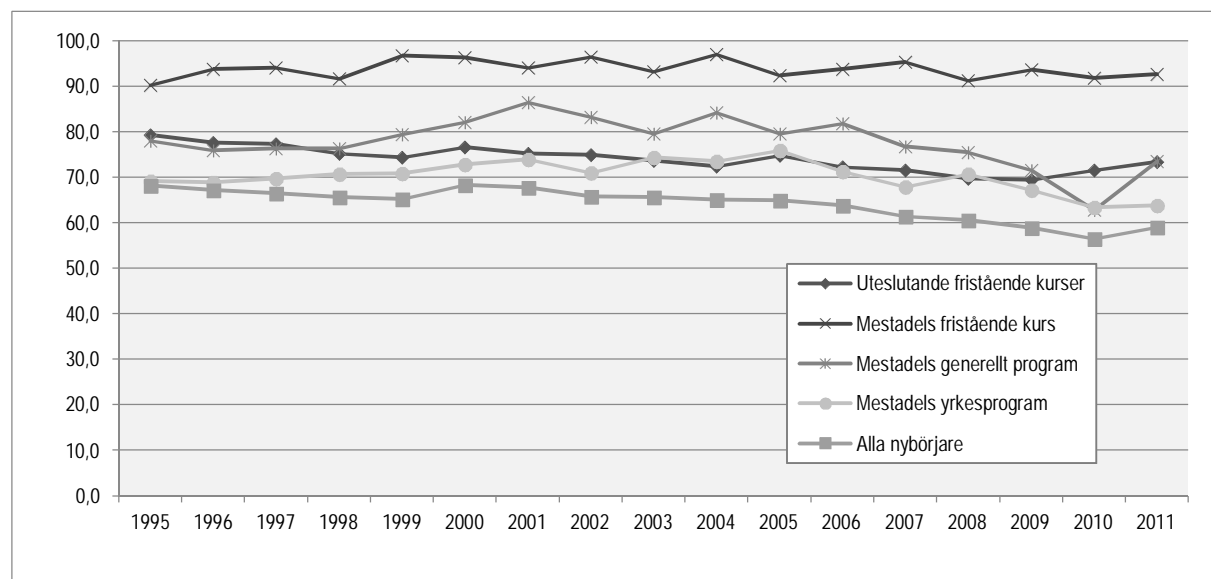
Diagram 1. Fördelning av fyra (1a) respektive sju (1b) typer av studiegångar bland nybörjarkohorter vid Uppsala universitet höstterminerna 1993–2016.

Hela 68 procent av alla nybörjare vid Uppsala universitet 1995 har åtminstone någon gång varit registrerade på fristående kurs i humaniora eller samhällsvetenskap under sin studiegång vid detta lärosäte. Denna nivå var förhållandevis stabil fram till 2005, varefter andelen har sjunkit till 59 procent 2011. Majoriteten av studenterna inom de studiegångar som rymmer några, mestadels eller uteslutande fristående kurser har vid något tillfälle varit registrerade på kurser inom det humanistiska och samhällsvetenskapliga området (Diagram 2). Detta förhållande är i stort sett stabilt över tid. Variationen kan istället observeras mellan de olika typerna av studiegångar. Studiegångarna som består av mestadels fristående kurser rymmer störst andel – mellan 90 och 97 procent – studenter som varit registrerade på minst en humanistisk eller samhällsvetenskaplig fristående kurs. Bland studenterna som till övervägande del är registrerade på kurser inom yrkesprogram har den lägsta andelen som varit registrerade på fristående kurs inom humaniora eller

samhällsvetenskap bland de studiegångar som jämförs i Diagram 2. Inom denna grupp har andelen sjunkit från 69 procent i nybörjarkohorten från 1995 till 64 procent i nybörjarkohorten 2011. Bland studenterna som uteslutande var registrerade på fristående kurser kom 80 procent av nybörjarkohorten 1995 i kontakt med humanistiska eller samhällsvetenskapliga kurser medan motsvarande andel var 73 procent 2011.

Diagram 2. Andelar som någon gång varit registrerad på fristående kurs inom det humanistiska och samhällsvetenskapliga området bland fyra typer av studiegångar, 1995–2011.

Antydning ovan om att de streckade kurvornas lutning efter 2011 beror på att benägenheten att kombinera olika utbildningstyper i en studiegång kan inte besvaras utifrån informationen i Diagram 1. För detta ändamål krävs en analys av studenternas studiegångar i sin helhet. Denna aspekt utreds i nästföljande avsnitt, där vi går igenom hur frekvent det är att kombinera utbildningstyper och när under själva studiegången som typer tenderar att kombineras.

Kombinationer av utbildningstyper i enskilda studiegångar

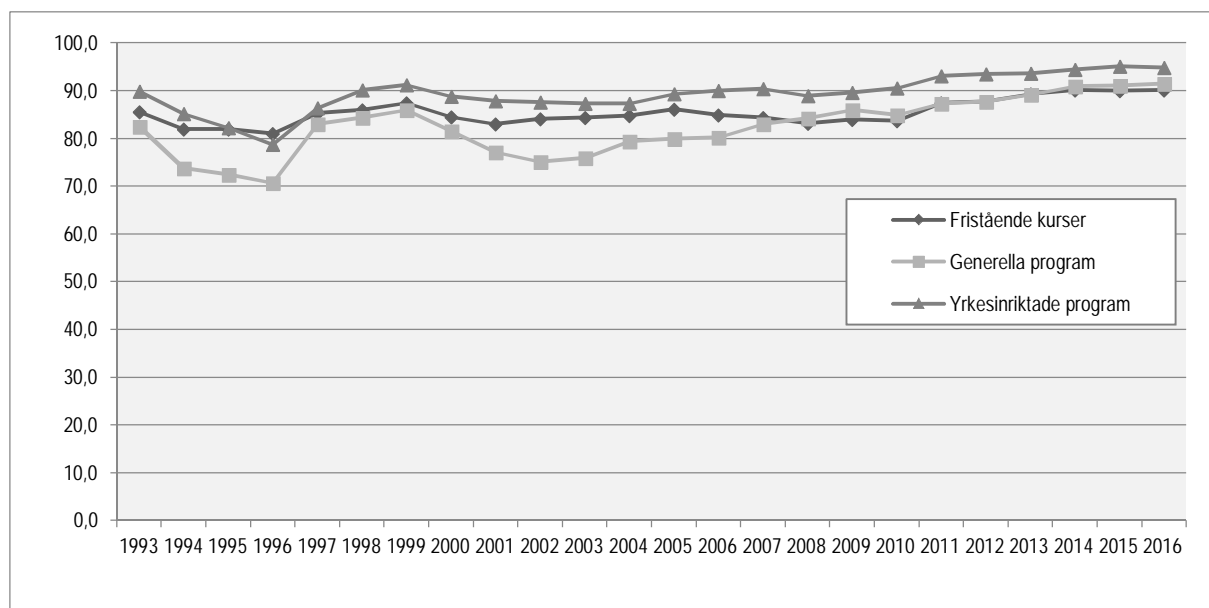
Detta avsnitt behandlar frågor om de fristående kursernas plats i studenternas studiegångar. Två frågor ska besvaras: Hur vanligt är det att kombinera olika utbildningstyper under en och samma termin? Under vilka terminer i enskilda studenters studiegångar tenderar sådana kombinationer att äga rum?

För att besvara den första frågan har vi baserat beräkningarna på typ av kursregistrering. De olika typerna är som tidigare nämnts fristående kurs, generella program samt yrkesprogram. Diagram 3 visar hur stor andel av alla som var registrerade på kurser inom en viss utbildningstyp som uteslutande var registrerade på kurser inom den utbildningstypen under innevarande termin.

Det vanligaste är att studenter under en och samma termin är registrerade på kurser inom en och samma utbildningstyp (se Diagram 3). Detta förhållande råder inom alla tre utbildningstyper. Skillnaden är heller inte särskilt stor mellan yrkesprogram, där omkring 95 procent av studenterna uteslutande är registrerade på just yrkesprogram i slutet av perioden, och fristående kurser, där 90 procent av studenterna uteslutande är registrerade på just fristående kurser. Det är helt enkelt ovanligt att kombinera en utbildningstyp med en annan under en och samma termin.

Benägenheten att inte kombinera olika utbildningstyper under en och samma termin är förhållandevis stabil över tid. Detta gäller åtminstone från 1997 och framåt. Över en längre period går det att observera en svagt stigande trend, vilket alltså innebär att det blir allt ovanligare att kombinera olika utbildningstyper under en och samma termin. I mitten av 1990-talet var det omkring en av fyra studenter som kombinerade olika utbildningstyper under en och samma termin, medan motsvarande förhållande var knappt en av tio från 2014 och framåt.

Diagram 3. Andel studenter registrerade inom en och samma utbildningstyp under respektive hösttermin 1993–2016, Uppsala universitet.

Under vilka terminer i studenternas studiegångar äger kombinationer av utbildningstyper rum? Ett sätt att besvara frågan är att undersöka fördelningen av alla icke-kombinationer och kombinationer över alla terminer i studenternas studiegångar. Tabell 1 illustrerar ett sådant angreppssätt. Där framgår det att registreringar på en utbildningstyp per termin framför allt äger rum under studenternas första terminer. Det är helt enkelt ovanligt att kombinera olika utbildningstyper under de första terminerna i högre utbildning. Som vi kunde se ovan är detta överlag det vanligaste sättet att ta sig an sina studier. Om man för ovanlighetens skull ändå ger sig i kast med att kombinera en utbildningstyp med en annan sker detta någon gång under terminerna 2–8. Skulle man därutöver kombinera med ytterligare en utbildningstyp, så att man är registrerad på tre typer under en och samma termin, sker detta i regel under termin 3–9. Detta är emellertid sällsynt.

När studenter kombinerar två eller tre utbildningstyper gör man det i regel med fristående kurser. Av kolumnerna under rubriken "Fristående kurser" i Tabell 1 framgår det att när fristående kurs kombineras med en eller två andra utbildningstyper så stämmer dessa andelar perfekt ihop med andelar för 2 respektive 3 utbildningstyper per termin i allmänhet. Annorlunda uttryckt kan man säga att det knappt förekommer kombinationer av kursregistreringar inom yrkesprogram och generella program under en och samma termin.

Tabell 1. Kombinationer av utbildningstyper. Fördelning av kombinationstyper över enskilda studenters studiegångar. Endast studenter som påbörjat sin utbildning vid Uppsala universitet höstterminen 1993 eller senare.

Termin	Alla			Fristående kurser		
	1 typ/termin	2 typer/termin	3 typer/termin	1 typ/termin	2 typer/termin	3 typer/termin
Endast en termin	10,2	0,4	0,0	22,9	0,4	0,0
T1	15,9	5,2	3,9	18,9	5,2	3,9
T2	15,5	10,1	6,3	16,9	10,1	6,3
T3	11,0	11,0	11,2	8,3	11,0	11,2
T4	9,4	12,0	10,9	5,8	12,0	10,9
T5	7,8	10,7	9,9	4,8	10,7	9,9
T6	6,8	11,7	9,9	3,9	11,7	9,9
T7	5,7	9,7	10,2	4,0	9,7	10,2
T8	4,7	9,6	11,5	3,3	9,6	11,5
T9	3,9	6,8	8,2	2,7	6,8	8,2
T10	3,1	5,5	6,6	2,3	5,5	6,6
T11-T43	6,0	7,4	11,5	6,5	7,4	11,5
Totalt antal observationer	880 835	72 975	304	362 692	72 163	304

Andelarna är beräknade kolumnvis. Tabellen ska därför läsas som att 10,2 procent av alla observationer av studenter som endast registrerat sig på kurser inom en och samma utbildningstyp under en och samma termin påträffas hos studenter som endast varit registrerade en termin på Uppsala universitet. Eftersom beräkningarna baseras på studenter som påbörjade sin utbildning vid Uppsala universitet någon gång mellan höstterminen 1993 och vårterminen 2017 blir det en viss överskattning av andelen observationer på de allra första terminerna. Detta får i princip inga konsekvenser för tolkningarna, som baseras på jämförelser mellan kolumner.

Kvarvaro och examen bland olika typer av studiegångar

Studenter som läser fristående kurs vid Uppsala universitet finns representerade bland olika typer och nivåer av examina. Examen tycks emellertid tas ut vid något annat universitet än just Uppsala. I följande avsnitt granskar vi hur såväl examensfrekvensen som kvarvaron är relaterad till olika typer av studiegångar.

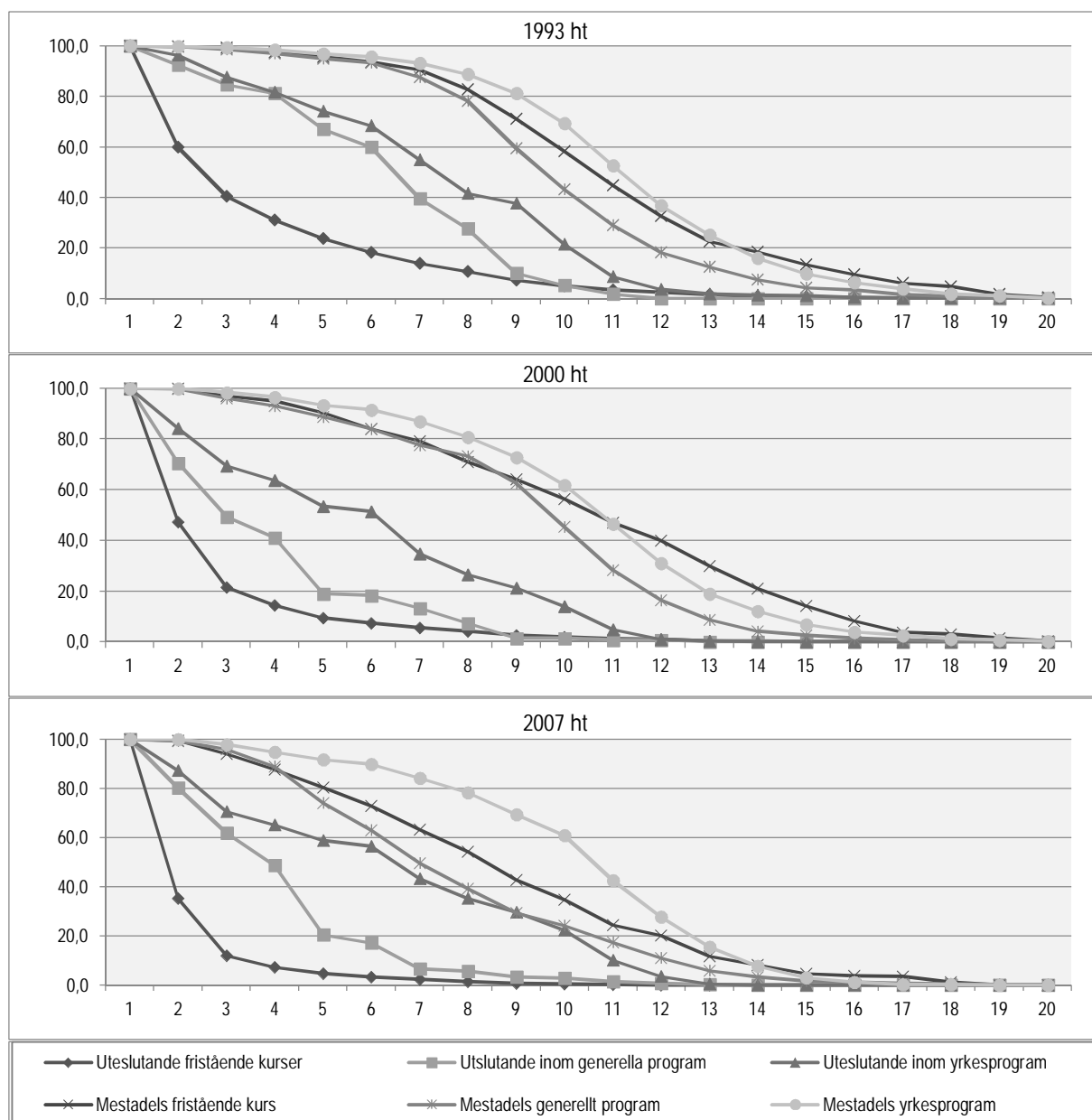
Som nämndes tidigare är kvarvaron i svensk högskola som helhet avsevärt större bland studenter registrerade på yrkesprogram (85–90 procent) än bland studenter som läser fristående kurs (45–55 procent). Kvarvaro definieras vanligtvis som andelen studenter som fortfarande är registrerade under den efter nybörjarterminen omedelbart följande termin. I föreliggande rapport utforskar vi endast kvarvaro vid Uppsala universitet, och vi räknar det totala antalet terminer (upp till 20:e terminen för att kunna jämföra över tid) oavsett om det sker något uppehåll mellan två terminer eller ej.

Ett par mönster är klart urskiljbara i Diagram 4. Till att börja med, och som en bekräftelse av tidigare rapporter, är de flesta studenter som utslutande registrerar sig på fristående kurser i regel kortvariga vid Uppsala universitet. Av kohorten som var nybörjare höstterminen 1993 återstod 60 procent termin 2 och 40 procent termin 3. Detta var dock högre än kvarvaron för nybörjarna höstterminen 2007, där endast 35 procent av de som utslutande registrerade sig på fristående kurser var kvar till termin 2, och 12 procent till termin 3. Kvarvaron har med andra ord sjunkit avsevärt på ett drygt decennium. Hur detta ska förstås vore värt närmare analyser. Det är tänkbart att fristående kurs används på ett annat sätt, att man läser enstaka terminer och kortare kurser. Alternativt finns ambitionen att läsa längre, men olika omständigheter gör att studenterna inte kan fullfölja studierna. Dock visar det sig att studenter som mestadels registrerar sig på fristående kurser faktiskt uppvisar större kvarvaro när det kommer till riktigt långa studiegångar på 12 terminer eller fler. Detta förhållande gäller framförallt i de två tidigare kohorterna 1993 respektive 2000.

Av Diagram 4 framgår det vidare att kvarvaron, precis som i tidigare rapporter på nationell nivå, är avsevärt högre bland programstudenter, i synnerhet om dessa blandar upp sina programstudier med en och annan fristående kurs (mestadels generellt program eller mestadels yrkesprogram). Från kohorten som var nybörjare höstterminen 1993 återstod 96,3 procent av studenterna som utslutande läste yrkesprogram termin 2 och 87,5 procent termin 3. Bland de yrkesprogramstudenter som blandade upp sina studier med fristående kurser återstod 99,8 procent termin 2 och 99,3 procent till termin 3. För kohorten 2007 återstod 87,3 procent av studenterna som utslutande läste inom yrkesprogram vid termin 2, och 70,5 procent till termin 3; motsvarande andelar för de som blandade sina yrkesprogramstudier med fristående kurser var 99,9 respektive 97,8 procent för termin 2 respektive 3.

Dessa mönster förklarar, som vi varit inne på tidigare, varför yrkesinriktade program under en given termin är klart större räknat i antalet helårsekvivalenter än fristående kurser trots att de studiegångar där studenterna utslutande läser fristående kurser dominerar i varje nybörjarkohort. Eftersom kvarvaron är högre bland programstudenter än bland studenter som läser fristående kurser ackumulerar universitetet fler av den förra än den senare gruppen av studenter över tid. De två sätten att beräkna användningen av fristående kurser ger tillsammans en nyanserad bild av denna användning som helhet.

Diagram 4. Kvarvaro bland tre kohorter (nybörjare höstterminerna 1993, 2000 respektive 2007) och sex olika typer av studiegångar vid Uppsala universitet.

När det gäller examensfrekvensen har beräkningarna tagit hänsyn även till examina utfärdade av andra lärosäten än Uppsala universitet. Det visar sig nämligen vara en central pusselbit för att förstå hur fristående kurser vid Uppsala universitet används. Här används en grov klassificering där examina endast kategoriseras om de är utfärdade av Uppsala universitet eller av annat lärosäte. Endast examina utfärdade efter den första terminen som registrerad student vid Uppsala universitet tas med i beräkningarna. Som nämndes i ett tidigare avsnitt har vi dessutom bara tagit hänsyn till examina utfärdade inom 8 år (16 terminer) efter den första terminen vid Uppsala universitet.

Studenter som uteslutande läser fristående kurser vid Uppsala universitet tar sällan ut någon examen vid detsamma. Endast 7 procent av nybörjarna hösten 1993 som i sina samlade studiegångar uteslutande var registrerade på fristående kurser tog ut någon examen vid Uppsala universitet. I kohorten från hösten 2000 var motsvarande andel knappt 6 procent och i kohorten från hösten 2007 var den nere på 2 procent. Obenägheten att ta ut examen vid Uppsala universitet bland studenter som uteslutande läser fristående kurser vid samma lärosäte ska dock inte tolkas som att dessa studenter vore obenägna att ta ut examen över huvud taget. Det är tvärtom mellan 38 och 45 procent – beroende på kohort – som tar ut examen vid något

annat lärosäte. Andelen som inte tar ut någon examen alls inom 8 år är 48 procent i kohorten från 1993 och 56 procent i kohorten från 2007. Dessa andelar utan examen hör, som framgår av tabell 2, visserligen till de större i jämförelse med övriga typer av studiegångar, men de är knappast klart större.

Benägenheten att ta examen vid Uppsala universitet är störst bland de som mestadels läser kurser inom yrkesprogram. Det kan också konstateras att det överlag är vanligare att ta examen vid Uppsala universitet om man åtminstone någon gång tillåter sig att prova på någon annan utbildningstyp än den man huvudsakligen bedrivit sin utbildning inom. Tag till exempel kategorin mestadels fristående kurser, där andelen med examina från Uppsala universitet inom 8 år är mellan 39–44 procent, vilket för kohorterna 2000 och 2007 alltså är klart mer än bland de studenter som utslutande läst inom generella program.

Tabell 2. Examensstatistik bland tre kohorter (nybörjare höstterminerna 1993, 2000 respektive 2007) och sex olika typer av studiegångar.

Typ	Första termin	Examen vid UU	Examen vid annat lärosäte	Ingen examen	Övriga	Totalt antal
Uteslutande fristående kurser	1993h	7,0	44,8	48,1	0,2	2926
Uteslutande fristående kurser	2000h	5,7	38,1	56,1	0,0	3634
Uteslutande fristående kurser	2007h	2,2	41,4	56,4	0,0	3860
Mestadels fristående kurs	1993h	44,3	7,1	48,5	0,0	309
Mestadels fristående kurs	2000h	39,8	6,4	53,8	0,0	299
Mestadels fristående kurs	2007h	39,5	18,0	42,6	0,0	256
Uteslutande inom generella program	1993h	38,8	22,9	38,2	0,0	170
Uteslutande inom generella program	2000h	15,4	36,0	48,5	0,0	136
Uteslutande inom generella program	2007h	29,7	41,3	29,0	0,0	445
Mestadels generell program	1993h	49,7	8,6	41,7	0,0	583
Mestadels generell program	2000h	52,1	9,1	38,5	0,2	493
Mestadels generell program	2007h	52,8	22,7	24,5	0,0	865
Uteslutande inom yrkesprogram	1993h	52,8	14,2	32,3	0,7	409
Uteslutande inom yrkesprogram	2000h	39,6	21,1	39,4	0,0	627
Uteslutande inom yrkesprogram	2007h	46,7	19,6	33,5	0,1	668
Mestadels yrkesprogram	1993h	59,0	5,1	35,9	0,0	995
Mestadels yrkesprogram	2000h	63,8	6,8	29,4	0,0	1318
Mestadels yrkesprogram	2007h	66,2	5,7	28,1	0,0	1149

Som nämndes i rapportens inledning har universitetet vid planeringen av utbildningsutbudet använt de fristående kursstudenternas låga kvarvaro som argument för att öka utbudet av platser på kurser inom program och minska antalet platser inom fristående kurs. Utifrån den statistik som redovisas i tabell 2 finns det visst fog för det antagande som ligger bakom omfördelningen av utbildningsutbudet. Man bör emellertid ha klart för sig att den i tabell 2 redovisade statistiken endast ger stöd för denna omfördelning så länge som kvarvaro och examensfrekvens beräknas inom universitetets gränser. I det svenska högre utbildningssystemet saknas uppenbara argument för att kvarvaro ska beräknas dels på det sätt man gör i den officiella statistiken – där man alltså bara räknar på termin 2 – dels på basis av vad som sker inom ett och samma lärosäte. Eftersom Sverige på ett principiellt plan har ett enhetligt högre utbildningssystem med möjligheter att på en utbildning vid ett lärosäte tillgodoräkna sig poäng tagna vid ett annat lärosäte borde egentligen utvärderingar i termer av kvarvaro beräknas endast på systemnivå. Då blir det också tänkbart att fristående kurser vid ett lärosäte kan fylla en viktig roll för att komplettera – för det torde i regel röra sig om just komplettering eller breddning – en utbildning vid ett annat lärosäte. Ett tydligt exempel på detta fenomen påträffas vid den Statsvetenskapliga institutionen, där studenter som läst A- och B-kurser i statsvetenskap vid Stockholms universitet eller Södertörns högskola läser C-kursen vid Uppsala universitet. Detta beror till viss del att man skurit ner antalet platser på de högre nivåerna vid Stockholm och Södertörn.⁵

⁵ Lidegran, Ida, Backman, Lisa & Börjesson, Mikael. *Frihet att slippa välja. En intervjustudie med studenter och utbildningsansvariga inom vetenskapsområdet humaniora och samhällsvetenskap vid Uppsala universitet*. SEC Research Report 61. Uppsala: Uppsala universitet, 2019.

Studiegångar och forskarutbildning

Olika utbildningstyper kan relateras till olika syften med högre utbildning. Fristående kurser har i detta avseende ofta en tyngdpunkt forskningsförberedande och bildningsorienterad utbildning, yrkesprogram har ett yrkesförberedande syfte och generella program kan ha både forskningsförberedande och yrkesförberedande syften.⁶ I detta avsnitt står det forskningsförberedande syftet i fokus.

De olika utbildningstypernas betydelse för forskningen och reproduktionen av forskare kan skattas på en mängd olika sätt. Här begränsar vi oss till att på en övergripande nivå jämföra hur vanligt det är att påbörja forskarstudier givet att man vid Uppsala universitet följt en specifik studiegång. Vid beräkningarna har vi även tagit hänsyn till om examen har utfärdats av Uppsala universitet eller annat lärosäte. Vi har endast jämfört nybörjarkohorterna på grundutbildningen höstterminerna 2000–2003 med nybörjarna på forskarutbildning 2000–2017. Någon jämförelse över tid är med andra ord inte möjlig.

Fristående kurser är ett återkommande inslag i studiegångar som leder vidare till forskarutbildningar. Detta går att utläsa ur tabell 3 som visar, för tre olika kohorter, hur vanligt det är för olika kombinationer av studenttyper och examenskategori att påbörja forskarutbildning. En övergripande observation är att majoriteten av de korskategorier som uppvisar de största relativa frekvenserna inbegriper fristående kurser i någon utsträckning. Det rör sig i de flesta fall visserligen om att fristående kurser utgör ett mindre inslag av den totala studiegången, men de ingår likväl i dessa studiegångar. Denna övergripande observation kräver emellertid ett antal preciseringar.

Den kombination som sett till det totala antalet personer bidrar med flest forskarstuderande per kohort är studenter som uteslutande varit registrerade på fristående kurser vid Uppsala universitet och tagit ut en examen vid ett annat lärosäte. En stor del av denna grupp utgörs sannolikt av studenter som är registrerade på generella program eller yrkesprogram vid andra lärosäten. Om klassificeringen av studiegångar hade utgått från studenternas registreringar inom svensk högre utbildning som helhet hade dessa med andra ord klassificerats i någon av kategorierna mestadels fristående kurs, generellt program eller yrkesprogram.

Det förefaller vara större sannolikhet att påbörja forskarutbildning om man har varit registrerad mestadels på fristående kurs eller generella program än om man mestadels har varit registrerad på yrkesprogram. Eftersom yrkesprogrammen rymmer ett så pass stort antal studenter utgör denna emellertid en viktig reservoar av kandidater till forskarutbildningen.

Tabell 3. Andelen doktorandnybörjare bland olika studenttyper och examenstyper.

Studenttyp	Examen vid UU		Examen vid annat lärosäte		Ingen examen	
	%	N	%	N	%	N
Uteslutande fristående kurser	12,6	704	10,9	5451	3,1	8950
Uteslutande inom generella program	3,2	126	5,3	285	1,5	343
Uteslutande inom yrkesprogram	2,6	1093	3,9	517	1,1	1015
Mestadels fristående kurs	13,2	431	6,2	113	3,9	560
Mestadels generellt program	14,6	1111	10,0	229	3,2	879
Mestadels yrkesprogram	8,9	3412	5,5	347	1,9	1593

Andelarna är beräknade utifrån antalet studenter inom respektive korsad kategori. Det var med andra ord 12,6 procent av de sammanlagt 704 studenterna från höstterminskohorterna 2000–2003 som uteslutande läste fristående kurser och tog examen vid Uppsala universitet som påbörjade en forskarutbildning någon gång inom 14 år från nybörjarterminen.

⁶ Börjesson, Mikael, Dalberg, Tobias & Agevall, Ola. *Högre utbildning som bildningsväg eller yrkesinvestering. Fristående kurs och program svensk högre utbildning och vid Uppsala universitet, 1993–2016*. SEC Research Report 59. Uppsala: Uppsala universitet, 2019.

Bilden förändras en aning när vi begränsar analysen till de studenter som påbörjar forskarutbildning i humaniora och samhällsvetenskap (se Tabell 4). Att gå från att mestadels läsa generellt program till forskarutbildning via en examen vid Uppsala universitet är med denna avgränsning inte längre lika påfallande vanligt (jämför Tabell 3 och 4). Istället är examen vid Uppsala universitet genom sammansättning av fristående kurser en tydligare väg till forskarutbildning bland humaniora och samhällsvetenskap än bland vetenskapsområdena totalt sett. Dessa skillnader torde till viss del bero på att yrkesprogramstudenterna i Tabell 3 bland annat rymmer läkarstuderande, vilka tenderar att fortsätta med en forskarutbildning som en del av en professionell karriär. Några motsvarande yrkesprogram står inte att finna bland humaniora och samhällsvetenskap.

Tabell 4. Andelen doktorandnybörjare i humaniora och samhällsvetenskap bland olika studenttyper och examenstyper.

Studenttyp	Examen vid UU		Examen vid annat lärosäte		Ingen examen	
	%	N	%	N	%	N
Uteslutande fristående kurser	7,5	704	1,7	5451	0,8	8950
Uteslutande inom generella program	0,0	126	2,8	285	0,6	343
Uteslutande inom yrkesprogram	0,3	1093	0,6	517	0,2	1015
Mestadels fristående kurs	8,1	431	1,8	113	2,3	560
Mestadels generell program	2,5	1111	4,4	229	0,9	879
Mestadels yrkesprogram	0,8	3412	1,7	347	0,1	1593

Andelarna är, precis som i Tabell 3, beräknade utifrån antalet studenter inom respektive kursad kategori. Det var med andra ord 7,5 procent av de sammanlagt 704 studenterna från höstterminskohorterna 2000–2003 som uteslutande läste fristående kurser och tog examen vid Uppsala universitet som påbörjade en forskarutbildning i humaniora och samhällsvetenskap någon gång inom 14 år från nybörjarterminen.

Sammantaget förefaller sannolikheten att påbörja forskarutbildningen vara förknippad med en disposition bland somliga studenter att ta del av det högre utbildningslandskapets utbud av fristående kurser. Det faktum att andelen studenter som påbörjar forskarutbildning är störst inom kategorier som inbegriper åtminstone någon del fristående kursregistreringar inbjuder i varje fall till en sådan tolkning. Om detta beror på att studenter som registrerar sig på fristående kurser är mer benägna att söka sig till en forskarutbildning eller att ansvariga för rekryteringsprocesserna identifierar fristående kurser som meriterande är bara två av många möjliga förklaringar som dessvärre inte kan prövas inom ramen för denna rapport. Det tycks dock finnas ett samband värt en närmare undersökning. Vad vi vet är att en del studenter använder fristående kurser i syfte att förbättra sina chanser i konkurrensen om platser på forskarutbildningen.⁷

⁷ Lidegran, Ida, Backman, Lisa & Börjesson, Mikael. *Frihet att slippa välja. En intervjustudie med studenter och utbildningsansvariga inom vetenskapsområdet humaniora och samhällsvetenskap vid Uppsala universitet*. SEC Research Report 61. Uppsala: Uppsala universitet, 2019.

Avslutning

Syftet med följande rapport var att ge en överskådlig bild av hur fristående kurser används av studenter vid Uppsala universitet. Studenternas användning av fristående kurs har analyserats genom att jämföra fördelningen av kurspoäng tagna inom fristående kurs, generella program samt yrkesprogram. När beslut fattas om det fristående utbildningsutbudets omfattning används examensfrekvens och kvarvaro till högre utbildningsnivåer som argument för att styra studenterna mot programutbildningar. Därför har vi jämfört examensfrekvens och kvarvaro bland olika studiegångar. I rapporten har vi utgått från att de olika syften som fristående kurser kan fylla till viss del återspeglas av deras placering i studiegångarnas sekvenser. Om de förekommer under de första terminerna kan det till exempel röra sig om att prova på olika intresseområden innan man bestämmer sig för ett specifikt huvudämne eller program, medan förekomster senare i studiegången kan indikera breddning eller fortbildning. Att sätta ihop fristående kurser till en examen i ett huvudämne kan också vara ett steg på vägen mot forskarutbildningen. I detta avslutande avsnitt sammanfattas och diskuteras rapportens resultat utifrån dessa utgångspunkter.

Till skillnad från den officiella statistiken som årligen publiceras av SCB och UKÄ, där man klassificerar högskolenybjörjare utifrån utbildningstyp under deras första termin, gjorde vi i denna rapport en samlad bedömning av studenternas totala studiegångar vid Uppsala universitet och klassificerade dem utifrån fördelningen av registrerade kurspoäng inom olika utbildningstyper. I nästintill varje nybörjarkohort utgör de studenter som vid Uppsala universitet uteslutande registrerar sig på fristående kurser en majoritet (52–56 procent). Om universitets syfte är att stå till tjänst för så många enskilda studenter som möjligt tycks de fristående kurserna med andra ord fylla en påfallande central funktion.

Ett utmärkande drag hos den grupp som uteslutande läser fristående kurser är den stora omsättningen av studenter från termin till termin och år till år. Detta framgick av en närmare analys av kvarvaron för olika typer av studiegångar. För att knyta ihop detta med en tidigare rapport inom detta uppdrag, som visade att yrkesprogramregistreringar är de vanligaste räknat i helårsekvivalenter, kan man säga att de fristående kurserna är vitala för att stå till tjänst för så många studenter som möjligt, medan det är programmen som håller studenter kvar vid universitetet.

Med tanke på att kvarvaron är jämförelsevis låg bland de studenter som uteslutande läser fristående kurser vid Uppsala universitet är det inte särskilt förvånande att även examensfrekvensen är låg – så länge vi begränsar oss till examina utfärdade av just Uppsala universitet. Det visade sig nämligen att denna grupp av studenter i förhållandevis stor utsträckning tar ut examen vid andra lärosäten. Huruvida detta sätt att använda de fristående kurserna för studenterna fyller ett bildnings- eller fortbildningssyfte eller fyller ett konkret behov av relevans för det framtida yrke som deras examen är orienterad mot är svårt att uttala sig om utifrån denna undersökning, vars kvantitativa underlag beskriver en övergripande nivå.

En annan indikator på användningen av fristående kurs som bildning eller yrkesförberedelse är när sådana kurser dyker upp parallellt med ett generellt program eller ett yrkesprogram. Vissa studenter registrerar sig på fristående kurser under samma terminer som de är registrerade på någon form av programkurs. Detta sker sällan under studenternas första termin, utan blir istället vanligare ett par terminer in i utbildningen. Kombinationsregistreringarna av kurser inom olika utbildningstyper och deras plats i studiegångarnas sekvenser beror rimligtvis på att man som student efter en eller ett par terminer dels har lärt känna sin studiekapacitet och utbildningens krav, dels har bekantat sig med vilka möjligheter som står till buds i utbildningsutbudet.

Det tycks finnas ett visst positivt samband mellan studiegångar som rymmer registreringar på fristående kurser och övergångar till forskarutbildning. Rapportens empiriska resultat ger endast en preliminär bild av detta samband, men det går dock att med viss säkerhet konstatera att sannolikheten att påbörja forskarutbildning är klart lägre bland de studenter som uteslutande läst kurser inom generella program eller yrkesprogram än bland studenter som registrerat sig på fristående kurser åtminstone någon gång under

utbildningens gång. Att utröna vad detta beror på skulle dock kräva att undersökningen utsträcktes till att även omfatta själva antagningsprocessen till forskarutbildningen. Denna osäkerhet kring hur de fristående kursernas roll ska tolkas försvårar även möjligheterna att förutspå vilka konsekvenser en förändring i utbudets omfattning av sådana kurser skulle kunna ha för forskarutbildningen.

En slutsats som man med säkerhet kan dra utifrån rapportens empiriska underlag är att fristående kurser inom humaniora och samhällsvetenskap är en angelägenhet för en, måhända minskande, majoritet av alla studenter som utbildar sig vid Uppsala universitet. Vi tar i rapporten inte ställning i frågan om det är eftersträvansvärt eller inte att så många studenter som möjligt ska erbjudas ett så omfattande fristående kursutbud som möjligt. Syftet har som sagt varit att ge en överskådlig bild av hur dessa används. Vi vill istället lyfta fram en aspekt som förefaller obeaktad i tidigare diskussioner om utbudet av fristående kurser kontra programkurser, nämligen de potentiella konsekvenser detta utbud har på systemövergripande nivå. Med tanke på det stora antalet studenter som läser fristående kurser vid Uppsala universitet medan de läser sin programutbildning vid andra lärosäten kan det vara värt att vid beslut om utbudet av fristående kurser vid Uppsala universitet ta dess roll för studenter i hela landet i beaktande.

Referenser

- Börjesson, Mikael, Dalberg, Tobias & Agevall, Ola. *Högre utbildning som bildningsväg eller yrkesinvestering. Fristående kurs och program svensk högre utbildning och vid Uppsala universitet, 1993–2016*. SEC Research Report 59. Uppsala: Uppsala universitet, 2019.
- Dawes, Philip L. & Brown, Jennifer. Determinants of Awareness, Consideration, and Choice Set Size in University Choice. *Journal of Marketing for Higher Education*. Vol. 12, nr. 1, 2002: 49–75.
- Hout, Michael. Social and Economic Returns to College Education in the United States. *Annual Review of Sociology*. Vol. 38, 2012: 379–400.
- Lidegran, Ida, Backman, Lisa & Börjesson, Mikael. *Frihet att slippa välja. En intervjustudie med studenter och utbildningsansvariga inom vetenskapsområdet humaniora och samhällsvetenskap vid Uppsala universitet*. SEC Research Report 61. Uppsala: Uppsala universitet, 2019.
- Lucas, Samuel R. Effectively Maintained Inequality: Education Transitions, Track Mobility, and Social Background Effects. *American Journal of Sociology*. Vol. 106, nr. 6, 2001: 1642–1690.
- Statistiska centralbyrån. *Universitet och högskolor. Genomströmning på grundnivå och avancerad nivå till och med 2015/16*. Statistiskt meddelande UF20 SM 1702, Sveriges officiella statistik, Stockholm: Statistiska centralbyrån, 2017.
- Uppsala universitet. *Årsredovisning 2013*. Uppsala: Uppsala universitet, 2014.

Bilaga

Tabell 5. Underlag till diagram 1: Fördelning av sju typer av studiegångar bland nybörjarkohorter vid Uppsala universitet höstterminerna 1993–2016.

Hösttermin	Uteslutande fristående kurser	Mestadels fristående kurs	Uteslutande inom generella program	Mestadels generellt program	Uteslutande inom yrkesprogram	Mestadels yrkesprogram	Övriga kombinationer
1993	41,8	4,4	2,4	8,3	5,8	14,2	23,0
1994	43,4	4,8	2,7	8,9	7,3	15,6	17,3
1995	55,5	4,4	3,3	10,3	9,0	17,1	0,3
1996	55,9	3,9	3,2	9,0	8,7	18,9	0,3
1997	53,6	4,0	3,3	10,2	9,6	19,0	0,2
1998	53,7	4,1	3,4	9,0	9,3	20,3	0,4
1999	54,6	4,2	3,0	8,4	10,3	19,2	0,4
2000	55,6	4,6	2,1	7,5	9,6	20,2	0,5
2001	54,7	4,2	2,4	8,5	9,5	20,2	0,4
2002	56,2	3,6	3,3	7,9	9,9	18,8	0,2
2003	55,3	3,8	3,2	8,6	9,5	19,3	0,3
2004	55,7	3,8	3,4	9,0	9,9	17,9	0,3
2005	52,5	3,7	4,4	10,0	10,7	18,2	0,6
2006	54,7	3,7	5,1	10,4	8,9	16,6	0,4
2007	53,1	3,5	6,1	11,9	9,2	15,8	0,3
2008	55,1	3,4	6,4	12,9	9,0	12,8	0,3
2009	53,9	3,4	7,2	13,8	9,3	12,1	0,3
2010	52,8	3,0	9,2	13,8	9,8	11,1	0,3
2011	55,5	2,7	7,4	11,9	11,6	10,3	0,5
2012	52,5	2,4	10,3	10,7	13,5	10,1	0,5
2013	50,9	1,9	11,9	10,7	16,2	7,8	0,7
2014	47,3	1,1	15,9	9,4	19,3	6,2	0,7
2015	46,2	1,3	19,6	6,5	21,4	4,1	0,9
2016	45,3	0,6	25,4	3,1	23,8	1,0	0,8

Tabell 6. Underlag till diagram 2: andelar som någon gång varit registrerad på fristående kurs inom det humanistiska och samhällsvetenskapliga området bland fyra typer av studiegångar, 1995–2011..

Hösttermin	Uteslutande fristående kurser	Mestadels fristående kurs	Mestadels generellt program	Mestadels yrkesprogram	Alla nybörjare
1993	75,6	92,6	82,0	78,6	69,4
1994	78,7	86,0	81,1	75,8	69,9
1995	79,3	90,3	78,0	69,2	68,2
1996	77,6	93,8	75,9	68,9	67,2
1997	77,3	94,0	76,3	69,7	66,4
1998	75,3	91,7	76,4	70,7	65,7
1999	74,3	96,7	79,4	70,8	65,2
2000	76,7	96,3	82,2	72,8	68,3
2001	75,3	94,1	86,4	73,9	67,8
2002	75,0	96,4	83,2	71,0	65,8
2003	73,7	93,2	79,6	74,4	65,7
2004	72,5	97,1	84,2	73,5	65,1
2005	74,8	92,4	79,5	75,9	65,0
2006	72,2	93,8	81,8	71,3	63,8
2007	71,6	95,3	76,8	67,9	61,5
2008	69,7	91,3	75,5	70,7	60,6
2009	69,4	93,6	71,5	67,2	58,9
2010	71,6	91,8	62,9	63,4	56,5
2011	73,4	92,7	73,5	63,8	59,0
2012	73,7	93,8	74,4	60,1	55,4
2013	75,0	95,6	75,2	63,3	53,4
2014	73,3	94,2	72,1	56,3	46,6
2015	69,3	87,5	62,6	59,2	40,3
2016	68,0	66,7	61,8	72,5	34,5

Tabell 7. Underlag till diagram 3: andel studenter registrerade inom en och samma utbildningstyp under respektive hösttermin 1993–2016, Uppsala universitet..

Hösttermin	Fristående kurser	Generella program	Yrkesinriktade program
1993	85,5	82,5	89,8
1994	82,0	73,8	85,2
1995	82,0	72,4	82,2
1996	81,0	70,8	78,8
1997	85,3	83,0	86,4
1998	85,9	84,4	90,1
1999	87,4	86,0	91,2
2000	84,5	81,6	88,8
2001	83,1	77,1	87,8
2002	84,0	75,2	87,6
2003	84,4	75,9	87,3
2004	84,7	79,4	87,3
2005	86,1	79,9	89,4
2006	84,9	80,2	90,0
2007	84,4	83,0	90,3
2008	83,2	84,2	88,9
2009	83,9	86,0	89,5
2010	83,7	84,9	90,5
2011	87,5	87,3	93,0
2012	87,8	87,7	93,5
2013	89,3	89,2	93,7
2014	90,1	90,9	94,5
2015	90,1	91,1	95,2
2016	90,1	91,5	94,9

Tabell 8. Underlag till diagram 4: kvarvaro bland tre kohorter (nybörjare höstterminerna 1993, 2000 respektive 2007) och sex olika typer av studiegångar vid Uppsala universitet..

Kohort	Termin	Uteslutande fristående kurser	Uteslutande inom generella program	Uteslutande inom yrkesprogram	Mestadels fristående kurs	Mestadels generellt program	Mestadels yrkesprogram
1993 ht	1	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	2	59,8	92,4	96,3	99,7	99,7	99,8
	3	40,3	84,7	87,5	99,3	98,6	99,3
	4	30,9	81,2	81,7	97,3	96,9	98,4
	5	23,6	67,1	74,1	95,6	94,8	96,7
	6	18,3	60,0	68,5	93,6	93,3	95,6
	7	14,0	39,4	54,8	90,6	87,6	93,0
	8	10,6	27,6	41,6	82,8	78,3	88,7
	9	7,3	10,0	37,7	71,0	59,5	81,2
	10	5,1	5,3	21,5	58,2	43,3	69,3
	11	3,3	1,8	8,6	44,8	29,0	52,5
	12	2,4	0,0	3,7	32,7	18,3	36,8
	13	1,5	0,0	1,7	22,6	12,6	25,2
	14	0,9	0,0	1,2	18,5	7,4	16,1
	15	0,5	0,0	1,0	13,5	4,3	9,8
	16	0,4	0,0	0,5	9,4	3,3	6,3
	17	0,2	0,0	0,2	6,1	1,6	3,9
	18	0,2	0,0	0,2	4,7	0,9	1,8
	19	0,1	0,0	0,2	1,7	0,0	1,0
	20	0,0	0,0	0,2	0,3	0,0	0,2
2000 ht	1	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	2	47,3	70,6	84,2	100,0	99,6	100,0
	3	21,6	49,3	69,4	96,9	95,9	98,4
	4	14,5	41,2	63,6	94,9	93,1	96,4
	5	9,5	19,1	53,4	90,4	88,8	93,4
	6	7,4	18,4	51,4	84,0	83,9	91,4
	7	5,5	13,2	34,8	79,2	77,6	87,0
	8	4,2	7,4	26,6	71,0	73,2	80,8
	9	2,6	1,5	21,4	64,2	62,6	72,9
	10	1,8	1,5	14,0	56,3	45,5	61,9
	11	1,2	0,7	4,9	47,1	28,3	46,6
	12	1,0	0,7	1,1	39,9	16,5	31,2
	13	0,4	0,0	0,3	30,0	8,7	19,0
	14	0,2	0,0	0,2	21,2	4,3	12,1
	15	0,1	0,0	0,0	14,3	2,6	6,9
	16	0,1	0,0	0,0	8,2	1,4	4,0
	17	0,1	0,0	0,0	3,8	0,8	2,5
	18	0,0	0,0	0,0	3,1	0,4	1,2
	19	0,0	0,0	0,0	1,4	0,2	0,7
	20	0,0	0,0	0,0	0,3	0,2	0,3
2007 ht	1	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	2	35,4	80,2	87,3	99,6	99,4	99,9
	3	12,0	62,0	70,5	94,1	96,1	97,8
	4	7,2	48,8	65,1	87,9	89,0	95,0
	5	4,7	20,4	58,8	80,5	74,1	91,7
	6	3,3	17,3	56,4	73,0	63,0	89,9
	7	2,3	6,7	43,4	63,3	49,7	84,2
	8	1,4	5,6	35,3	54,3	39,4	78,4
	9	0,8	3,4	29,8	43,0	29,4	69,5
	10	0,5	2,9	22,3	34,8	24,2	60,9
	11	0,3	1,3	10,2	24,6	17,3	42,7
	12	0,2	0,7	3,6	20,3	11,1	27,9
	13	0,1	0,2	0,6	11,7	6,0	15,7
	14	0,1	0,0	0,0	8,2	3,2	7,9
	15	0,0	0,0	0,0	4,7	1,6	3,0
	16	0,0	0,0	0,0	3,9	1,3	1,2
	17	0,0	0,0	0,0	3,5	0,7	0,3
	18	0,0	0,0	0,0	1,2	0,5	0,3
	19	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1
	20	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1

Tabell 9. Andelen doktorandnybörjare i humaniora och samhällsvetenskap bland olika studenttyper och examenstyper.

Kohort och studenttyp	Examen vid UU		Examen vid annat lärosäte		Ingen examen	
2000 ht						
Uteslutande fristående kurser	7,7	207	1,5	1386	1,2	2040
Uteslutande inom generella program	0,0	21	2,0	49	1,5	66
Uteslutande inom yrkesprogram	0,0	248	0,8	132	0,8	247
Mestadels fristående kurs	9,2	119	0,0	19	4,3	161
Mestadels generell program	2,3	257	6,7	45	0,5	190
Mestadels yrkesprogram	1,2	841	2,2	90	0,3	387
2001 ht						
Uteslutande fristående kurser	7,7	168	2,1	1350	0,9	2199
Uteslutande inom generella program	0,0	30	0,0	60	0,0	76
Uteslutande inom yrkesprogram	0,0	271	0,7	134	0,0	244
Mestadels fristående kurs	5,5	110	2,9	34	2,8	143
Mestadels generell program	2,3	304	2,2	45	1,3	233
Mestadels yrkesprogram	0,9	906	3,3	90	0,3	382
2002 ht						
Uteslutande fristående kurser	5,6	177	2,1	1380	0,5	2345
Uteslutande inom generella program	0,0	41	5,5	91	0,0	99
Uteslutande inom yrkesprogram	0,7	279	0,7	142	0,0	263
Mestadels fristående kurs	9,4	96	3,0	33	1,6	124
Mestadels generell program	3,1	260	6,8	59	0,9	228
Mestadels yrkesprogram	0,5	816	1,2	86	0,0	405
2003 ht						
Uteslutande fristående kurser	9,2	152	1,0	1335	0,8	2366
Uteslutande inom generella program	0,0	34	2,4	85	1,0	102
Uteslutande inom yrkesprogram	0,3	295	0,0	109	0,0	261
Mestadels fristående kurs	8,5	106	0,0	27	0,0	132
Mestadels generell program	2,4	290	2,5	80	0,9	228
Mestadels yrkesprogram	0,8	849	0,0	81	0,0	419

1. Anna Lena Lindberg, *"Men Gud förbarme sig, hvilket Publikum!" Om konstpedagogikens rötter i Sverige*, 1987
2. Francine Muel-Dreyfus, *Folkskollärare och socialarbetare. Metodologiska kommentarer till den historiska sociologin*, 1987
3. Theresa Martinet, *En provensalsk bondkvinna och hennes män. Ett exempel på småborgerlig ackumulation*, 1987
4. Anna-Maja Johannesson, *Lärarnas villkor i de första decenniernas folkskola (1850–1880)*, 1989
5. Ronny Ambjörnsson, *The Honest and Diligent Worker*, 1991
6. Collège de France, *Förslag till framtidens utbildning*, 1992
7. Donald Broady & Boel Englund (1992), *Ulf P. Lundgrens skrifter 1966-1991. En bibliografi*, 1992
8. Eva Trotzig, *"kvinnan bär hemmets trefnad på spetsen af sin synål." Kvinnlig skolslöjd i Stockholms folkskolor decennierna runt 1900*, 1992
9. Gisèle Sapiro, *Collective biographies and the theory of "literary fields"*, 1992
10. Monique Pinçon-Charlot & Michel Pinçon, *Considérations sur l'enquête sociologique dans les beaux quartiers*, 1996
11. Barbro Andersson et al., *Recherches sur les champs de production culturelle. Travaux récents ou en cours*, 1996
12. Jesper Svenbro, *Vägra läsa, vägra skriva. Attityder till det skrivna ordet i antikens Grekland*, 1997
13. Ann-Catherine Wagner, *Les stratégies transnationales en France*, 1997
14. Sandro Campana Wadman, *Det biologiska och det sociala. Marc Augé om sjukdom och andra olyckor*, 1997
15. Donald Broady, *Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg*, 2 korr. uppl. 1998.
16. Christophe Charle, *French Universities and Intellectuals. Two Lectures*, 1998
17. Donald Broady, *Arkeologin och det symboliska kapitalet*, 2003

1. Donald Broady & Mikael Palme, *Högskolan som fält och studenternas livsbanor*, 1992
2. Mikael Palme, *En "trygg" uppväxtmiljö*, 1992
3. Stig Elofsson, *Vad blev barnen? Rekryteringsstudier*, 1992
4. Annika Ullman, *De plåtslagarna! De plåtslagarna!*, 1992
5. Annika Ullman, *Humaniora som personlighetsfördjupning?*, 1992
6. Donald Broady, *Läsestycken för samhällsvetare*, 1994
7. Boel Englund, *Språk, argumentation och vetenskaplig verksamhet*, 1994
8. Kerstin Skog Östlin, *Fädernas kyrka i Sveriges television*, 1994
9. Mikael Palme, *Valet till gymnasiet*, 1994
10. Mikael Palme, *Gymnasieskolans sociala struktur i Stockholmsregionen före 1991 års skolreform*, 1994
11. Mikael Börjesson, *Det naturliga valet. En studie i studenters utbildningsval och livsstilar*, 1996
12. Richard Palmer, *Socio-Economic Spaces of Transnationally Connected Business Professionals*, 1996
13. Ingrid Heyman, " ...det är utbildningen som gjort att vi kommit någonstans". *Studier av tre elitgymnasier med internationalisering på programmet*, 1997
14. Elisabeth Hultqvist "Jag tycker det är för slapt". *Om pedagogiken på det individuella programmet*, 1998
15. Mikael Börjesson, *Kampen om det "internationella". En kartläggning av transnationella strategier vid högskolor och universitet i Stockholm*, 1998
16. Mikael Palme, *The Meaning of School. Repetition and Drop Out in the Mozambican Primary School*, 1998.
17. Mikael Palme, *Final Report and Recommendations from the Evaluation of Teaching Materials for Lower Primary Education in Mozambique. I. General Issues*, 1998
18. Kenneth Hyltenstam & Christopher Stroud, *Final Report and Recommendations from the Evaluation of Teaching Materials for Lower Primary Education in Mozambique. II. Language Issues*, 1998
19. Wiggo Kilborn, *Final Report and Recommendations from the Evaluation of Teaching Materials for Lower Primary Education in Mozambique. III. Mathematics*, 1998
20. Ulla Alfredsson & Calisto Linha, *Where God lives. Introduction to a Study of the Independent Protestant Churches in the Maputo Area*, 1998
21. Kenneth Hyltenstam & Christopher Stroud, *Proposals for Revised Language Curricula for Mozambican Primary Schools. A Discussion Document*, 1998
22. Donald Broady et al, *Formering för offentlighet. En kollektivbiografi över Stockholmskvinnor 1880–1920. Forskningsplan*, 1998
23. Ulf Borelius, *Habitus och religionstillhörighet i Peru*, 1998
24. Ulf Borelius, *Tillit och habitus*, 1998
25. Kerstin Sund-Tidholm, *Internationalisering vid gymnasieskolans omvårdnadsprogram. En intervjustudie*, 1998
26. Mikael Börjesson, *An Introduction to Manuel Castells' The Information Age*, 1999
27. Donald Broady, Mats B. Andersson, Mikael Börjesson, Jonas Gustafsson, Elisabeth Hultqvist & Mikael Palme, *Skolan under 1990-talet. Sociala förutsättningar och utbildningsstrategier*, 2000
28. Donald Broady, *Studier av högskolan och gymnasieskolan som fält. Forskningsprogram 2002–2004*, 2001.
29. Esbjörn Larsson, *Inventering av utbildningshistorisk forskning vid svenska lärosäten*, 2003
30. Mikael Börjesson, *Det svenska högskolefältet och lärarutbildningarna*, 2003
31. Ulf Borelius, *Källkritik och befrielseologi. Ett bidrag till forskningen kring befrielseologins uppkomst*, 2004
32. Mikael Börjesson, *Gymnasieskolans sociala struktur och sociala gruppers utbildningsstrategier. Tendenser på nationell nivå 1997–2001*, 2004
33. Ingrid Nordqvist & Monica Langerth Zetterman, *Gymnasieskolan som konkurrensfält. Ett regionalt perspektiv – Gävleborgs län*, 2004
34. Ida Lidegran, *Uppsala – en akademiskt dominerad gymnasieskola*, 2 uppl. 2006
35. Mikael Börjesson, *Högre utbildning och nationell härkomst. Exemplet Södertörns högskola*, 2004
36. Mattias Eriksson, *Sociologisk atlas över Stockholm*, 2005
37. Mikael Börjesson, *Transnationella utbildningsstrategier vid svenska lärosäten och bland svenska studenter i Paris och New York*, 2005
38. Esbjörn Larsson, *Det svenska utbildningssystemets födelse. Olika perspektiv på den svenska läroverksutbildningens utveckling under 1800-talet*, 2006
39. Donald Broady, Mikael Börjesson, Emil Bertilsson, Gergei Farkas, Märit Gunneriusson Karlström, Esbjörn Larsson, Ida Lidegran & Ingrid Nordqvist, *Utvärdering av Rekryteringsdelegationen*, 2 rev. uppl. 2006
40. Elisabeth Hultqvist & Mikael Palme, "Om de kunde ge en mall". *En studie av lärarstudenternas möte med lärarutbildningen*, 2006
41. Monica Langerth Zetterman, *Kvinnors mötesplatser och sociala och kulturella tillgångar kring sekelskiftet 1900. Beskrivning av prosopografiskt material inom projektet Formering för offentlighet*, 2006
42. Emil Bertilsson, *Lärarna på skolans kungsväg. Om det naturvetenskapliga programmet på några gymnasier i Uppsala*, 2007
43. Håkan Forsberg, *En skola i tiden. Rosendalsgymnasiets etablering bland Uppsalas gymnasieskolor*, 2008

44. Andreas Melldahl, *Västerled tur och retur. Del 1: Utbildning och ekonomi. En ekonomihistorisk studie av Sverige-Amerika Stiftelsens stipendieverksamhet 1919–2006*, 2008
45. Emil Bertilsson, Mikael Börjesson & Donald Broady, *Lärarstudenter. Utbildningsmeriter och social bakgrund 1977–2007*, 2008
46. Mikael Palme, *Personlighetsutveckling och målrationellitet. Kulturellt kapital i Stockholms gymnasieskolor på 2000-talet*, 2008
47. Emil Bertilsson, Mikael Börjesson & Donald Broady, *Männen flyr fältet. Könsmönster i rekryteringen till svenska lärarutbildningar 1977–2007*, 2009
48. Emil Bertilsson, *Språkens konjunkurer. Del 1: De moderna språken i grund- och gymnasieskolan*, 2010.
49. Alexander Ekelund, *Julia Kristevas genomslag i Sverige – fransk feminism som symbolisk tillgång i litteraturkritikens fält*, 2011
50. Esbjörn Larsson, *Ekonomiska förutsättningar för pedagogisk förändring. Kostnaderna i samband med växelundervisningens införande i Sverige under 1820-talet*, 2011
51. Andreas Åkerlund, *Från föreningsverksamhet till statligt intresse. Utlandsriktad utbildnings- och kulturpolitik ca 1880–1945. En översikt*, 2012
52. Tobias Dalberg, *Engelskans utbredning i den svenska högskolan. En kartläggning av engelskspråkiga benämningar av program och kurser i svensk högre utbildning 1993–2009*, 2013
53. Ida Lidegran, Mikael Börjesson, Caroline Olsson & Donald Broady, *Utbildningssociologiska analyser av könsskillnader i utbildningssystemet och arbetslivet*, 2014
54. Carina Carlhed, *Vid den normala studietaktens utkanter. Analyser av studieavbrott på lärarutbildningar vid Uppsala universitet*, 2015
55. Ida Lidegran, Mikael Börjesson, Germund Larsson & Donald Broady, *Forskning och forskarutbildning av utbildningsvetenskaplig relevans vid Uppsala universitet. Inventering 2013*, 2015
56. Ida Lidegran & Astrid Collsiöö, *Nyanlända akademiker och etableringsutbildning. En studie av Korta vägen*, 2018
57. Ida Lidegran & Caitlin McEvoy, *Mentorskap för nyanlända kollegor*, 2019
58. Daan Vandenhoute, *Literary taste. An empirical study of literature scholars, secondary school teachers and students*, 2019
59. Mikael Börjesson, Tobias Dalberg & Ola Agevall, *Högre utbildning som bildningsväg eller yrkesinvestering. Program och fristående kurs i svensk högre utbildning och vid Uppsala universitet, 1993–2016*, 2019
60. Tobias Dalberg, *Studiegångar vid Uppsala universitet. En analys av de fristående kursernas omfattning och relation till kvarvar, examensfrekvens och övergångar till forskarutbildning*, 2019
61. Ida Lidegran, Lisa Backman & Mikael Börjesson, *Frihet att slippa välja. En intervjustudie med studenter och utbildningsansvariga inom vetenskapsområdet för humaniora och samhällsvetenskap vid Uppsala universitet*, 2019

Sociology of Education and Culture / Utbildnings- och kultursociologi
www.skeptron.uu.se/brody/sec/
SEC, EDU, Uppsala University, Box 2136, S-750 02 Uppsala

UPPSALA
UNIVERSITET